

КОМЕНТАРИ

„Регионален генерален план за развитие и управление на ВиК сектора в Старозагорска област“ от декември 2013 г.

във връзка с изпълнението на проект

„ПОВИШАВАНЕ КАПАЦИТЕТА ЗА МОБИЛИЗИРАНЕ НА ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ЗА УСТОЙЧИВИ УСЛУГИ ПО ВОДОСНАБДЯВАНЕ И САНИТАРИЯ“

, изпълняван от фондация „Земя завинаги“ и финансиран от Българо-швейцарската програма за развитие, Фонд за реформи, свързани с участието на гражданското общество

Изпълнител на проекта:

Фондация „Земя завинаги“

Финансираща институция:

Българо-швейцарската програма за сътрудничество, Тематичен фонд „Участие на гражданското общество“

SWISS-BULGARIAN COOPERATION PROGRAMME
ШВЕЙЦАРСКО-БЪЛГАРСКА ПРОГРАМА ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО

Earth Forever

ПОВИШАВАНЕ КАПАЦИТЕТА ЗА МОБИЛИЗИРАНЕ НА ГРАЖДАНСКОТО ОБЩЕСТВО В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ЗА УСТОЙЧИВИ УСЛУГИ ПО ВОДОСНАБДЯВАНЕ И САНИТАРИЯ

Изпълнението на проект „Повишаване капацитета за мобилизиране на гражданското общество в селските райони за устойчиви услуги по водоснабдяване и санитария” на фондация „Земя завинаги“, финансиран от Българо-швейцарската програма за развитие, Фонд за реформи, свързани с участието на гражданското общество съвпада с разработването и започване изпълнението на редица стратегически документи. Редицата регионални генерални планове за развитие и управление на ВиК сектора в България предлагат краткосрочна (2014-2020г.), средносрочна (2021-2018г.) и дългосрочна (2029-2038г.) визия за сектора, с което да подпомогне прилагането на новата Стратегия за управление и развитие на водоснабдяването и канализацията в Република България, като част от вече утвърдената Национална стратегия за развитие и управление на водния сектор в България (2012 г.).

По поръчка на Министерството на регионалното развитие и благоустройството на Република България, „Ежис Инфраструктура България” ДЗЗД изработи „Регионален генерален план за развитие и управление на ВиК сектора в Старозагорска област.“ Този продукт е резултат от съвместната работа на Правителството на Република България, Световната банка и Европейската комисия.

Изпълнението на плана започна от началото на 2014 г. и отчита актуалното състояние и неотложните предизвикателства, пред които е изправен ВиК операторът – „ВиК“ ЕООД, Стара Загора, както и местната и национална власт за индифициране на специфичните нужди и потребности за успешното прилагане на европейските директиви за питейни и отпадъчни води.

Както подсказва самото заглавие на тези стратегически документи, вземащите решение на високо стратегическо ниво приемат единствено една от технологиите за събиране, пренасяне и третиране на отпадъчните води, а именно централизирана конвенционална канализация завършваща с конвенционална ПСОВ. И въпреки, че в Стратегията бегло се прокрадва намек за опита на други страни в прилагане на други в т.ч. и децентрализирани санитарни системи, регионалните генерални планове предвиждат навсякъде изграждане на централизирана конвенционална канализация и конвенционална ПСОВ. Много неубедително в генералните планове се споменава възможността за изграждане на модулни пречиствателни станции, но с модули които отново прекриват технологията на конвенционалните ПСОВ. В този смисъл, поставената рамка е силно ограничаваща и обричаща сектора да предоставя услуги на изключително висока цена, със сигурност социално непоносима за огромната част от населението. Това ще доведе до още по-висока несъбираемост и не само в кварталите населени с ромско малцинство. Особено високи ще бъдат оперативните разходи в населените места под 10000 и особено под 2000 е.ж., за които неотменно се планират същите конвенционални съоръжения. За селищата под 10000 е.ж. масово се предвижда изпомпване на сурови отпадъчни води и транспортирането им на десетки километри до най-близката конвенционална ПСОВ, изградена, или по-често планирана да бъде изградена, в близост до по-голяма агломерация. Този подход се прилага дори за агломерации под 700 е.ж., в които има вече изградена частична канализация.

При изготвянето на Регионалния генерален план са взети под внимание следните директиви:

- Директива 91/271/ЕИО за пречистването на градските отпадъчни води;
- Директива 98/83/ЕО относно качеството на водите, предназначени

за консумация от човека;

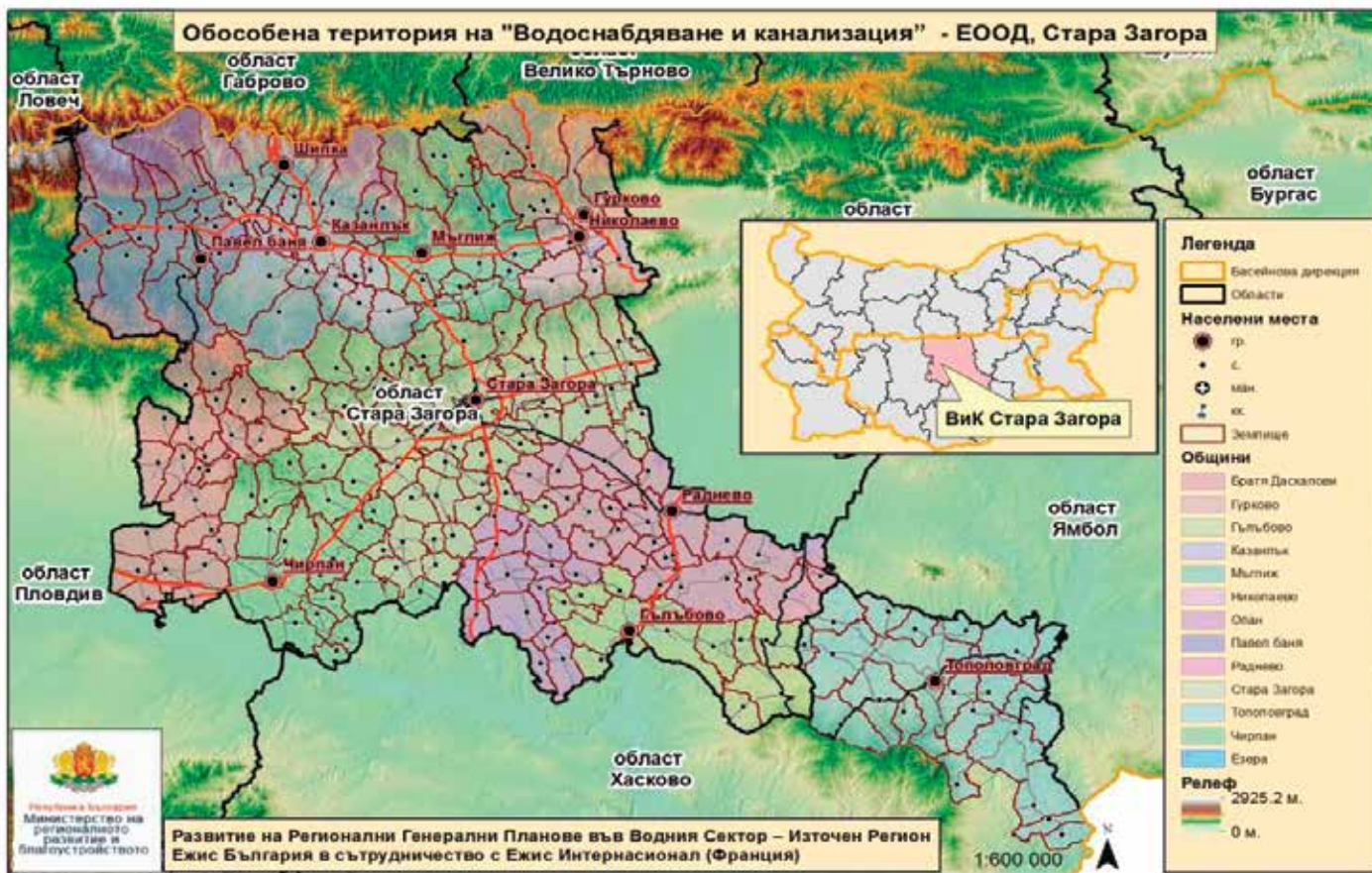
- Директива 2006/118/ЕО за защита на подземните води от замърсяване и влошаване;
- Директива 80/68/ЕИО за защита на подземните води от замърсяване, причинявано от известни опасни вещества;
- Директива 91/676/ЕИО за опазване на водите от замърсяване с нитрати от селскостопански източници;
- Директива 2008/105/ЕО за определяне на стандарти за качество на околната среда в областта за водите; и
- Директива 2000/60/ЕО за установяване на рамка за действията на Общността в областта на политиката за водите.

Обособената територия обслужвана от „ВиК“ ЕООД, Стара Загора включва Старозагорска област и община Тополовград от административна област Хасково. Това са 5862,1 кв.км или 5,28% от площта на страната. С най-голям дял е община Стара Загора - 1 019 362 дка.

Общият брой на населението обслужвано от „ВиК“ ЕООД, Стара Загора е 344 946 жители: за област Стара Загора 333 265 жители; за община Тополовград 11 681 жители (преброяване 2011 г.). 11 общини и 206 населени места са в Област Стара Загора и 1 община – Тополовград, с 21 населени места е от област Хасково.

На така обособената територия става дума за 213 агломерации с население под 2000 е.ж., 10 агломерации с население от 2 000 до 10 000 жители, 3 агломерации с население от 10 000 до 50 000 жители и 1 агломерация с население над 100 000 жители. По смисъла на Директивата за градските отпадъчни води е необходимо броят на населението заедно с редица специфични индустриални отрасли и земеделието на същата територия да бъдат приравнени към еквивалент жители – е.ж. Такова приравняване не е направено по надеждна методика в разработения Регионален регионален план. Очакванията са, че при приприлагане на такава методика редица селища, които в Регионалния генерален план са разгледани като селища под 2000 е.ж. ще се окажат доста над 2000 е.ж. Това е очевидно за села като Калояновец и Хрищени, например, които освен значителният брой постоянно живеещо население имат и добре развита хранително-вкусова промишленост, едро животновъдство в допълнение към дребното домашно земеделие и преработка на земеделски продукти в по-голямата част от домакинствата. От първоначалната оценка на данните за изчисляване на еквивалент жителите може да се направи заключение, че са пренебрегнати данни за големи животновъдни стопанства в редица селища в разглежданата обособена територия, вкл. в Стара Загора, където редица предприятия с огромно производство със значително биологично замърсяване на отпадъчните си води заустват в градската канализация. Същото заключение би могло да се направи за балнеологичния курорт Старозагорски минерални бани, Община Стара Загора, където броят на леглата в хотелската база неколкостранно надвишава броя на постоянните жители; при това цялостно работи обществена баня, а през лятото функционират интензивно няколко открити и закрити плувни басейни със значителни размери. Логично би било – при дългосрочното планиране, да се предвиди и подновяване функционирането на обществената минерална баня и санаториумите в балнеологичния курорт Ягода, Община Мъглиж.

За нуждите на изпълнявания проект ще се спрем на мерките и политиките касаещи управлението и развитието на ВиК сектора в три населени места от Област Стара Загора: с. Дълбоки, Община Стара Загора; с. Ягода, Община Мъглиж и с. Сърнево, Община Раднево.

Местоположение на обособената територия на ВиК ЕООД – Стара Загора

Регионалният генерален план пренебрегва необходимостта от засилени национални и регионални мерки и политики, които да отразяват очакваните промени на климата, а именно повишаване на средните годишни температури с 2-5°C и намаляване годишното количество на валежите с 40-60%. В този смисъл не се предлагат мерки и политики за икономия на вода и повторно използване на вече пречистени води на ниво докаминство или населено място. Например никъде не се споменава възможността за въвеждане на иновативни хигиенични сухи тоалетни, а напротив, предвижда се масово въвеждане на промивани с вода тоалетни и изграждане на централизирана канализация дори в селища, където и сега водните ресурси са крайно недостатъчни и части от тези селища (или дори целите села) остават със затруднено водоподаване или без водоподаване през почти целия топъл период всяка година – примерите са многобройни.

Мерките и политиките в Регионалния генерален план относно дренването на дъждовните и поройните води, предпазването на обществената и частната инфраструктура от наводнения са вели и нецеленасочени. Те само отразяват системното negliжиране на тези проблеми при планиране и изпълнение на инфраструктурните проекти в годините на прехода. Тези мерки и политики тръбва да станат неотменен компонент на интеграционните водни проекти изпълчвани от общините и държавата. При изграждане на нови и ремонтване на съществуващи централизиранни системи за отпадъчни води системно се ограничава достъпът на дъждовни и поройни води до тази система без да се предвиждат системи за надеждно дренване на населените места, улиците и пътищата. Разбираема е необходимостта от изолиране на потока на отпадъчни води отвеждани към пречиствателните съоръжения от разреждащите ги дъждовни и поройни води, които биха обезсмислили работата на тези пречиствателни съоръжения. С изолирането на дъждовните и поройни води от съществуващата и новоизграждащата се канализация не се създават надеждни дренажни системи, които да поемат и отвеждат тези потоци. Несериозно е да се предвижда оттичане на поройните води по естествения наклон на улиците или в открити канавки в населените места. Този подход води до интензивното разрушава-

не и отнасяне на асфалтовото покритие и огромни финансови загуби за обществото. Към всичко това трябва да се прибави прекомерното застрояване на Стара Загора и другите по-големи селища в разглеждания регион и масовото нарушаване на изискванията за минимални отстояния между сградите и осигуряване на минимална зелена площ във всяко УПИ. Необходимо е да се планират и системно да се изграждат зелени пояси по протежение на изолините на естествения терен, които да служат за дренване и убиване скоростта на дъждовните и поройните води спускащи се със значителна скорост по асфалтираните наклонени улици на града, както и на селата със значителни наклони в планинските и полупланински части на региона.

Особеност на региона

По отношение предпазването и управлението на разрушителни наводнения трябва да се изработи и прилага безотказно твърда политика за районите по поречието на реките, особено тези по които би могло да се наложи аварийно изпускане на големи водни количества от язовири. Аварийното изпускане на повече от 1 млн.куб.м вода от яз. Копринка на 05-06.09.2014 г. придружено с необичайно високи валежи, което доведе до катастрофалното наводнение на редица села и техните землища – Арнаутито, Маджерито, Християново, Еленино, Калояновец и др. Разрушаването на стени и подпори на по-малки водоеми стана редовна практика и се дължи на неясните отговорности, занемарена поддръжка и системно ненаказуемо нарушаване на мерките за сигурност. Макар и по-малки по мащаби, такива наводнения се оказват не по-малко опустошителни за отделни села, квартали, пътища, железопътни линии и др.

Политиката за управление на реките в рамките на населените места има пряко въздействие върху предпазването от и управлението на наводненията. Системните грешки, безотговорността и безпринципното унищожаване на ресурсите в речното корито и заливните тераси води до драстично увеличаване на ерозията, пресъхване или пък разрушително прииждане на реките в района, за който се отнася Регионалния генерален план. Изграж-

дането на подпорни стени и канализирането на реките води до ограничаване на разливите и осушава естествените им заливни тераси, но наслугите по тези тераси остават много млади и неустойчиви и крайно неподходящи за строителство (за справка - случаят „гр. Мизия 2014“). Такова е положението в много речни тераси, вкл. на река Бедечка.

Специфична особеност на обслужвания от „ВиК“ ЕООД, Стара Загора регион е наличието на територия от около 7000 кв.км в Старозагорското поле – т.нар. Ова, където терените са с незначителни наклони и водонепропускливи типични за региона почви – смолници. Смолниците заемат стари кватернерни блата; почвените хоризонти при тях са необособени, а почвообразуващата скала е от рохки кватернерни блатни наслаги и често се разкрива на по-малко от 1,5 м под повърхността. Тези почви имат специфични свойства заради високото съдържание на монтморилонити, което води да значителна промчна на обема им във връзка с овлажняването им и затруднява и оскъпява изграждането на устойчиви сгради и пътища върху тях. Поради специфичните особености на смолниците и изключително равнинния релеф, значителни части от Старозагорското поле се наводняват при всеки по-силен дъжд, а оттичането е силно затруднено поради практическата липса на наклони. От октомври до март всяка година нивото на подпочвените води в селата и землищата от Овата южно от Стара Загора е на от 0 см до 20 см под повърхността на почвата. С месеци 2-3 см вода се задържа на повърхността през студеното полугодие при липса на интензивно изпарение.

Всичко това прави необходимостта от изграждане и поддържане на надеждни дренажни системи особено важна за изградената сградна инфраструктура и пътищата (шосейна и железопътна), но също и за земеделските земи, където се развива интензивно земеделие). Изградените в миналото дренажни канавки по селата от региона се поддържат от собствениците на сгради и дворове само частично – по-голямата част от тях са нарушени при изграждане на улици и тротоари без да е предвидена друга възможност за дрениране на терените. Дренажните кладенци в земеделските земи са занемарени – не е ясна собствеността и отговорностите свързани с поддръжката им.

Тревога буди липсата на каквито и да било мерки по плановете за предотвратяване и управление на наводненията отнасящи се за коментираните по-горе територии, които заемат около 7000 кв.км в Старозагорското поле или около 6% от територията на България.

Планирането, изпълнението и управлението на интегрирани водни проекти задължително трябва да включва водохващане, третиране и водоподаване; събиране, отвеждане, пречистване и използването отново на отпадъчните води; управление на дъждовните и поройните води; управление на минералните води (за селищата, където това е приложимо).

Енергийната ефективност на залаганите в Регионалния генерален план инвестиционни предложения за отвеждане на отпадъчните води е изключително занижена. При постоянно растящата цена на енергийните ресурси и необходимостта от предлагане и поддържане на социално поносима цена на услугата – събиране, отвеждане и пречистване на отпадъчните води, масово се препоръчват технологични решения базиращи се на припомпване на отпадъчни води и отвеждането им на далечни разстояния. Например новоизграждащата се канализационна система на с. Богомилово включва припомпване на отпадъчните води в открит канал (преди механично третиране!) и отвеждането им на повече от 30 км до пречиствателната станция за отпадъчни води на Стара Загора. Припомпват се и отпадъчните води на кв. Кольо Ганчево от изградената от години там и все още недовършена канализация.

В Регионалния генерален план в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план се предвижда изграждане на десетки централизиращи системи с припомпване на отпадъчни води, вкл. за агломерации от по 400-600 е.ж. Такъв тип технология се препоръчва и за селата Дълбоки и Ягода, които са обект на проекта изпълняван от „Земя завинаги“. Изпълнението на централизиращи канализационни системи в Дълбоки и Ягода би изисквало изпомпване със значителна денивелация и на разстояние не по-малко от 17 км за Дълбоки (до ПСОВ Стара Загора) и още по-значителна денивелация, макар и на по-късо разстояние (до Тулово, където се предвижда изграждането на ПСОВ на Мъглиж). Отделен е въпросът, че количеството произведени отпадъчни води в средносрочен и дългосрочен план от Ягода (с възстановяване на балнеоложките му функции) би било по-голямо от това на Мъглиж. И трите селища, които се планира да заустват в ПСОВ Мъглиж са нищожно малки, за да поемат предсказуемо прекомерно високата цена за заложената технология (в сравнение със средната цена на подобни оперативни разходи за момента) – това е предвидимо дори за хората със средни доходи от тези населени места, и категорично непосилно за огромното мнозинство от роми и пенсионери и в трите въпросни селища.

Поради специфичните си свойства смолниците акумулират нитрати, както от прекомерно минерално и органично наторяване при неправилно прилагане на земеделски практики, така и от биологично замърсяване (напр. от екскременти на земеделски животни и хора). Поради това те попадат в т.нар. чувствителни зони по смисъла на Директивата за градските отпадъчни води. Плитките подземни води, а в редица землища и по-дълбоко разположените подземни води използвани за добиване на питейни води са силно и трайно замърсени с нитрати. Поради тези им свойства, не бива да се допуска заустване на отпадъчни води и да се изхвърлят върху тях физиологични отпадъци на земеделски животни и хора (напр. нужници).

Определението, заложено в Директива 91/271/ЕИО, като „чувствителни зони“ следва да се определят водните обекти застрашени от еутрофикация. Антропогенната еутрофикация е бързо протичащ процес, при който настъпват няколко взаимносвързани неблагоприятни ефекта в една екосистема, водещи в крайна сметка до измирането на водорасли, риби и други водни обитатели. Това се дължи на повишеното количество биогенни елементи (азот и фосфор) във водоприемниците, в резултат на заустването на детергенти, битови и индустриални отпадъчни води, и на отмитите от земеделските площи изкуствени и органични торове, и последващата бурна биологична продуктивност на някои видове синьо-зелени, зелени и еугленови водорасли.

Почти цялата обособена територия обслужвана от „ВиК“ ЕООД, Стара Загора е определена като „чувствителна зона“ (по данни от Доклад на МОСВ от 31.10.2011 г. за прилагане на Директива 91/271/ЕИО).

Следва продължение